

ВІДГУК

офіційного опонента Смолянко Юлії Миколаївни
про дисертацію Л. В. Мороз-Рекотової «**Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів**», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Орієнтованість сучасної освіти, у тому числі й дошкільної ланки, на розвиток комунікативної культури у дітей дошкільного віку вимагає відповідної професійної підготовки педагога. Ефективність професійної діяльності сучасного вихователя закладу дошкільної освіти залежить від багатьох факторів. Серед них особливе місце посідає успішна комунікативна діяльність як основа гуманних взаємин, співпраці, досягнення взаєморозуміння, реалізації цілей і завдань професійної діяльності та всієї життєдіяльності в цілому.

Проблема формування професійно-комунікативної культури фахівця дошкільної освіти важлива не тільки як оволодіння культурно-педагогічною спадщиною, а і як умова й засіб самореалізації особистості у професійній та соціально-педагогічній діяльності. Розвиток комунікативної культури особливо актуальний на етапі дошкільного дитинства, оскільки саме цей вік є унікальним періодом розвитку особистості та сприятливим для закладання основ культурних норм комунікативної діяльності.

Доцільність дослідження підтверджується необхідністю розв'язання низки суперечностей, виявлених дисертанткою у ході вивчення сучасного стану досліджуваної проблеми, зокрема між рівнем вимог суспільства до професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і станом її сформованості; потребою ринку праці у

підготовці високоякісних майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здатних до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами та обмеженням відповідного навчально-методичного забезпечення; необхідністю підвищення якості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та недостатністю науково обґрунтованих педагогічних умов формування професійно-комунікативної культури.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційного дослідження є зв'язок з науковими програмами і планами. Рецензоване дослідження виконано відповідно до комплексної науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету «Стратегія підготовки компетентнісного фахівця дошкільної освіти» (протокол №4 від 29 жовтня 2015 р.), номер державної реєстрації 0115U007064.

Тема дисертації затверджена вченою радою Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 11 від 31 березня 2016 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14 червня 2016 р.).

З огляду на вище окреслені міркування, дослідження Л. В. Мороз-Рекотової є, безперечно, вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки й практики, а також соціальному замовленню суспільства.

Дисертанткою коректно визначено науково понятійний апарат дослідження: мету, об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження, теоретичне та практичне значення. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, що дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно та комплексно.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Наукові положення, висновки і рекомендації сформульовані достатньою мірою та обґрунтовані експериментальними даними відповідно до мети й завдань дослідження. Дисертантом опрацьовано 330 джерел нормативно-правового та наукового характеру, що дозволило переконливо висвітлити теоретичні та методичні засади досліджуваної проблеми. У дисертаційній роботі використано достатній комплекс наукових методів, а саме: *теоретичних* (аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування й конкретизація, моделювання); *емпіричних* (діагностичні – анкетування, тестування); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та прикінцевий етапи дослідження) та *статистичних* – для кількісного і якісного аналізу результатів педагогічного експерименту та встановлення наукової достовірності отриманих результатів дослідження.

Дисертаційне дослідження побудоване логічно, презентоване анотаціями українською та англійською мовами, вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел та додатками, що відповідає вимогам до досліджень такого типу на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зміст дисертації відповідає її темі й підтверджує її глибину, оригінальність, системність та методичну чіткість виконаних досліджень, що сприяли досягненню поставленої мети. Реалізація кожного із завдань чітко простежується через зміст і структуру дисертації.

Достовірність отриманих результатів забезпечується тривалістю експерименту, достатньою кількістю учасників (репрезентативність статистичної вибірки становить 288 осіб) з використанням сучасних методів (інформаційно-рецептивного, проблемного, вітагенного навчання, голографічного методу проєкції, репродуктивного, критеріально-орієнтованого навчання) та коректністю статистичної обробки даних.

Наукова новизна, теоретичне значення одержаних результатів дослідження відповідають логіці й змістовим лініям дослідження та поставленим завданням.

Новизна дисертаційного дослідження Л. В. Мороз-Рекотової полягає у тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що реалізується завдяки створенню педагогічних умов. Визначено сутність поняття «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів». Уточнено критерії (мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний) та показники сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Удосконалено зміст професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що спрямований на формування професійно-комунікативної культури як складової фахівця.

Суттєвим результатом є унаочнена модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що базується на засадах аксіологічного, акмеологічного та компетентнісного підходів, впровадження відповідного діагностувального інструментарію.

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання. Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти дисципліни вільного вибору студентів «Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти»; системи професійно зорієнтованих комунікативних мікротренінгів для збагачення змісту навчальних дисциплін циклу професійної підготовки «Дошкільна лінгводидактика», «Культура мовлення та виразне читання», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності» та виробничої практики.

Результати дослідження належним чином апробовані та впроваджені в освітню практику вищої школи, а саме: Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-29/300 від 28.02.2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/23 від

03.03.2020 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-28/426 від 25.02.2020 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка № 01/10-276 від 25.02.2020 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-143 від 24.02.2020 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основний зміст дисертаційної роботи Л. В. Мороз-Рекотової відображено у 18 публікаціях, з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 1 стаття у колективній монографії зарубіжного видання, 8 – тези доповідей у матеріалах конференції з достатньо розгалуженою географією публікацій у різних регіонах України і за кордоном, у цьому числі два навчальні посібники. Зазначене засвідчує наукову активність, професійну зацікавленість та сформованість у дисертантки належної наукової культури, вказує на вагомість та актуальність отриманих результатів. Аналіз опублікованих автором наукових праць оприявнив, що вони співзвучні обраній тематиці та віддзеркалюють результати проведеного дослідження у розділах дисертації, містять беззаперечний авторський інструментарій та значну якість доробок.

Структура викладення дисертаційного матеріалу. Уважаємо вмотивованою обрану дисертанткою логіку викладу змісту та основних результатів дослідження. Так, у першому розділі «Теоретичні засади формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» представлено результати теоретичного аналізу дослідження проблеми. Розглянуто комунікативний складник професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на сучасному етапі, досліджено проблему професійно-комунікативної культури. Визначено структуру професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та її компонентів (світоглядного,

технологічного, особистісного). Схарактеризовано елементи визначених компонентів: мовний, комунікативний, емпатійний та етико-естетичний.

Наголосимо на тому, що привертає увагу глибока дослідницька ерудиція Л. В. Мороз-Рекотової, критичність і креативність професійного мислення, відповідно переконливо, на нашу думку, обґрунтовано дисертанткою наукову позицію щодо структурно-змістової своєрідності ключового поняття дослідження «професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».

У другому розділі «Обґрунтування моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» авторкою вдало студійовано модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та чітко прописано її наукове обґрунтування.

Схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Розроблено модель дотично теми дослідження, що реалізується за визначених і створених педагогічних умовах (забезпечення стійкої мотивації до самоактуалізації професійно-комунікативної культури; організація акмеологічного впливу та супроводу в процесі формування професійно-комунікативної культури; занурення в активну самостійну діяльність із набуттям майбутніми вихователями особистого професійно-комунікативного досвіду в процесі фахової підготовки).

Заслуговує на схвалення уважне ставлення дисертантки до ретельного висвітлення у моделі концептуального, змістово-процесуального та оцінного блоків, що відображають загальну концепцію дослідження.

Стрижневим у дослідженні є третій розділ «Дослідно-експериментальна робота з формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів», який студіює зміст і результати дослідно-експериментальної роботи автора та поетапну реалізацію моделі формування професійно-комунікативної культури

майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відповідно до визначених педагогічних умов. Висвітлено методику проведення педагогічного експерименту. Логічно у науковому та прикладному аспектах позиціоновано відповідно до мети кожного етапу різноманітні засоби і форми (лекції: проблемні, візуалізації, лекції з розбором конкретних ситуацій; бесіди; практичні заняття; самостійна та індивідуальна робота; мікротренінг; коуч-сесія; виробнича практика) і методи (вітагенного навчання, рольові та ділові ігри; тьюторинг, коуч-супровід тощо) формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та результати, оприятені студентами. Зазначимо, що обґрунтована й інтерпретована Л. В. Мороз-Рекотовою у практичне русло модель формування професійно-комунікативної культури увиразнює креативність методичного (діагностувального й експериментального) інструментарію та педагогічну інтуїцію автора.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, у яких представлено комплексний матеріал, що вдало конкретизує й унаочнює важливі аспекти означеного дослідження та загалом сприяє повноті сприймання основного тексту. Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України, що підтверджується довідками, посилання на які містяться в тексті дисертації та автореферату.

Достовірність результатів експериментального дослідження перевірена методами математичної статистики. Результати педагогічного експерименту засвідчили досягнення позитивних змін у рівнях сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти експериментальної групи порівняно з контрольною.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату.
Ознайомлення з матеріалами дисертації дозволяє стверджувати, що автор реалізувала поставлені в роботі завдання та досягла мети дослідження. Порівняння якісних та кількісних характеристик результатів

констатувального, формувального та прикінцевого етапів педагогічного експерименту ілюструє ефективність його проведення.

Отже, мета, завдання, модель, педагогічні умови повністю реалізовані. Сформульовані висновки, за змістом логічні та обґрунтовані, повною мірою відображають результати проведених досліджень та засвідчують вирішення поставленої мети та завдань. Таким чином, дисертація є завершеною науковою працею, у якій у логічній послідовності викладені матеріали дослідження. Робота виконана на високому науковому рівні. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації.

Водночас у кожному виконаному дослідженні опонент може побачити своє варіативне рішення наукової проблеми чи структурне оформлення роботи, які можуть бути дискусійними і не впливати на позитивне враження від дисертації та її результатів.

Висловимо своє бачення окремих фрагментів дисертації, які не є суттєвими та не впливають на високу позитивну оцінку роботи.

1. Перше зауваження стосується структури роботи, зокрема використання у змісті дисертації дефініції «дошкільний навчальний заклад». Зі змінами, згідно до Закону України «Про дошкільну освіту», внесених Законом № 2145-VIII від 05.09.2017 р. (Відомості Верховної Ради, 2017) зазначено, що слова «дошкільний навчальний заклад» в усіх відмінках і числах замінено словами «заклад дошкільної освіти» у відповідному відмінку і числі», на що варто було б звернути увагу.

2. Підсумовуючи матеріал щодо критеріїв, показників та рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (підрозділу 2.1., табл. 2.2), надано зведену таблицю, у якій розписано не лише критерії з відповідними їм показниками, але й рівні. Уважаємо, що у табличних межах надано досить лаконічний аналіз рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. На наш

погляд, цей аспект відповідно до заявленої теми потребує більш поширеного тлумачення.

3. У концептуальному блоці моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (підрозділу 2.2., рис. 2.1., стор.84), на нашу думку, доцільно було б використовувати культурологічний підхід, а не компетентнісний. Адже у змісті підрозділу розглянуто професійно-педагогічну комунікацію майбутніх вихователів як невід'ємний складник професійно-комунікативної культури, у межах культурологічного підходу, що постає однією з актуальних серед розвідок сучасної педагогічної науки. Уважаємо, що культурологічний підхід є надзвичайно важливим у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування у них професійно-комунікативної культури.

4. Наступне зауваження стосується процедури дублювання фрагментів тексту у змісті дисертації та у додатках роботи. У підрозділі 3.2. стор.145 перший та другий абзац (опис мікротренінгу) та додаток М. (Ситуація 3.); стор. 147 другий абзац та додаток М. стор.281 «Навчальна гра «Мистецтво суперечки»; стор. 154-155 мікротренінг «Тут місце Я-повідомлення» наведені ситуації 1-4 та додаток М. стор.285, а також стор.160 мікротренінг «Натхненник» та додаток М. стор. 291.

5. Подекуди у тексті дисертації трапляються стилістичні, технічні та орфографічні огріхи та помилки.

Отже, висловлені зауваження носять прикладний характер окремих побажань та технічного оформлення роботи, проте не знижують загальної високої позитивної оцінки.

Загальний висновок.

З огляду на висловлене вважаємо, що дисертаційне дослідження «Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» містить нові, науково обґрунтовані результати з досліджуваної проблеми, що сприятимуть підвищенню якості

освіти та розвитку теорії й практики професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку: дисертаційна робота Л. В. Мороз-Рекотової «Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» є завершеним, самостійним, цілісним науковим дослідженням кандидатського рівня, яке за своїм змістом, рівнем новизни та практичним значенням здобутих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що ставляться до кандидатських дисертацій, а її автор Л. В. Мороз-Рекотова заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної та початкової освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Юлія СМОЛЯНКО

Засвідчую

підпис Ю. Смолянко

Начальник відділу кадрів

Лариса ЛУК'ЯНЕНКО